

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ПРАКТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ**

ЕГОЇСТИЧНА МОТИВАЦІЯ ОСОБИСТІСНО ЗРІЛОЇ ОСОБИСТОСТІ

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконала: студентка 4 курсу 07-431 групи

Спеціальності 053 Психологія

Освітньо-професійної програми «Психологія»

Валентина КРАВЦІВ

Керівник: к.психол.н., доцент Наталія ТАВРОВЕЦЬКА

Рецензент: д.психол.н., професор Олена БЛИНОВА

Херсон 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I ПСИХОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ КАТЕГОРІЙ «ОСОБИСТІСНОЇ ЗРІЛОСТІ», «ДУХОВНОСТІ» І «ЕГОЇЗМУ»	7
1.1. Розвиток уявлень про категорію «духовність»	7
1.2. Тенденції в тлумаченні поняття «егоїзм»	10
1.3. Розвиток уявлень про категорію «особистісна зрілість»	13
РОЗДІЛ II. ЕМПІРИЧНЕ ВИВЧЕННЯ ВПЛИВУ ЕГОЇСТИЧНОЇ МОТИВАЦІЇ НА РИСИ ОСОБИСТІСНОЇ ЗРІЛОСТІ І ДУХОВНИЙ РОЗВИТОК	18
2.1. Характеристика методів дослідження егоїстичної мотивації та особистісної зрілості. Характеристика вибірки	18
2.2. Результати та інтерпретація емпіричного дослідження егоїстичної мотивації у осіб з різним рівнем особистісної зрілості	19
ВИСНОВКИ	40
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	42
ДОДАТКИ	46
Додаток А1 «Кодекс академічної доброчесності здобувача вищої освіти Херсонського державного університету»	46
Додаток А «Результати дослідження подані за показниками трьох вибірок»	47
Додаток Б «Результати розрахунків за допомогою кореляційного аналізу»	48
Додаток В «Результати розрахунків за допомогою кореляційного аналізу «чоловічої» вибірки»	51
Додаток Г «Результати розрахунків за допомогою кореляційного аналізу «жіночої» вибірки»	53

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасне українське суспільство сформоване під впливом багатьох ідей, що змінювалися від покоління до покоління. В минулому столітті починаючи з колективістських ідей та теорій, які домінували за радянської доби і відступили під натиском індивідуалістичних, що стримувалися та заборонялися протягом останніх десятиліть [9]. Це в українському суспільстві призвело до реформування інституту моральних цінностей. Більш актуальними набули питання особистісної зрілості, духовного розвитку, а товарно-грошові відносини, що були раніше характерними для економічного ринку, увійшли в життя кожної людини, нанесли свій відбиток на взаємовідносини у суспільстві. Розширюючи власні межі, панівний прагматизм обумовили зріст егоїстичних тенденцій у суспільстві. На нашу думку, духовність, як важливий аспект самореалізації особистості, що майже не від'ємна від культури, створює надіндивідуальний характер, що існує як глибинно-особистісний досвід індивіда і породжує в ньому здатність відрізнити возвеличене, морально-духовне, насправді культурне від вульгарності, низькоякісного і бездуховного [2]. Тому, науковий аналіз проблеми егоїзму у зв'язку зі зрілістю і духовним розвитком особистості безумовно є актуальним [25].

Однак, науковці характеризують сучасне суспільство як суспільство епохи трансформації, тобто таке, що пережило різноманітні трансформації у суспільстві мають спричинити формування ефективних моделей соціально-економічної поведінки. Наукове зацікавлення викликають соціально-психологічні властивості суб'єкта, який прагне до самопізнання, здатний до самоуправління і може не лише не розгубитися у час суспільних трансформацій, а й зробити відповідальний вибір і вплинути на напрям цих перетворень. Спеціалісти з питань лідерства запевняють в тому, що здатність до моделювання майбутнього, переконання і натхнення інших, керування

змінами, розроблення і здійснення стратегій притаманні зрілій, зокрема особистісно зрілій особистості [29].

Важливим є питанням дослідження внеску духовності людини, як її особистісного аспекту на розвиненість егоїзму як індивідуальної риси. Духовність, що передбачає в собі виховання найкращих, еталонних якостей має за тенденцію закладати високі моральні якості в структуру особистості. Занедбання виховання морально-етичних цінностей у сучасної молоді унеможлиблює засвоєння і створення нових духовних цінностей, що необхідні для самореалізації особистості і формування картини світу [10].

Тему егоїзму вивчали М. Данилова, К. Муздибаєв, Дж. Робінсон, Г. Речлін, К. Саїто, В. Соловйов, Г. Тюрк, Е. Фром, О. Шпенглер, Дж. Уолкер, С. Холмс.

Бачення феномена особистісної зрілості ґрунтувалося на дослідженнях А. Антоновскі, Н. Бордовської, Л. Бурлачука, Д. Леонтьєва, Г. Олпорт, А. Реана, Т. Титаренко, К. Юнга. Своєю чергою, поняття «особистісна зрілість» висвітлено у працях Л. Анциферової, Д. Леонтьєва, Л. Овсянецької, В. Петровського, Т. Скріпкіної.

Духовний розвиток особистості є ідентичним поняттю розвитку духовності. Цій проблематиці присвячено праці таких вчених як А. Адлер, Ш. Амонашвілі, І. Верба, О. Вишневський, С. Гроф, А. Зоткін, О. Киричук, Н. Коваль, М. Мацейків, Г. Мурніна, О. Олексюк, К. Роджерс, В. Сивков, Н. Хомутинікова та ін.

Отже, багато досліджень присвячені саме дослідженню цих питань, важливим вважаємо дослідити чи є різниця серед людей, що мають егоїзм як динамічну рису індивідуального характеру. А саме актуальним є дослідити особливості поєднання цих рис між собою в «особистості» сучасності.

Мета дослідження: здійснити теоретико-емпіричний аналіз егоїстичної мотивації як чинника особистісної зрілості.

Постанова мети вимагає виконання наступних **завдань:**

1. Теоретичний огляд психологічних досліджень від минулого до сучасності категорій: «особистісна зрілість», «егоїзм» і «духовність»;
2. Емпірично дослідити особливості прояву егоїстичної мотивації і розвитку духовності з особистісною зрілістю;
3. Здійснити інтерпретацію отриманих результатів дослідження, встановити вплив егоїстичної мотивації на розвиток рівня духовності і як чинник особистісної зрілості.

Об'єкт дослідження: егоїстична мотивація.

Предмет дослідження: егоїзм як риса, її місце у розвитку духовності особистісно зрілої особистості.

Методи дослідження: теоретичні методи: (синтез, порівняння, моделювання, узагальнення) використовувались з метою вивчення наукової літератури з питань, пов'язаних із категорією «егоїзм», «особистісна зрілість», «духовність»; емпіричні методи: опитувальник «Особистісна зрілість», ОЗО (О. Штепи); методика визначення духовного потенціалу та дослідження психологічних механізмів духовного розвитку «Духовний потенціал особистості – 2» (Е. Помиткіна); опитувальник Р. Кеттелла (16-ФО-187-А); опитувальник «Властивості характеру» (Т. Лірі); методика «Диспозиційного егоїзму» (К. Муздибаєва); методи кількісної та якісної обробки результатів.

Практичне значення роботи полягає у виявленні нормативності зв'язків у розвитку трьох концептів нашого дослідження, щоби запобігти утворенню негативного упередженого ставлення, проблем, пов'язаних з невеликою інформативною просвітленістю різних верств населення. Результати дослідження стануть корисними для підвищення рівню знань про специфіку егоїстичної мотивації як чинника особистісної зрілості і уможливить пояснення специфіки протікання певних вікових криз, також певних гендерних відмінностей.

Апробація та публікації. Результати теоретичного та емпіричного дослідження відображено у публікаціях та апробовано на конференції:

1. Уявлення молоді про феномен любові залежно від рівня розвитку духовності // Інсайт: психологічні виміри суспільства : наук. журн. / ред. кол. І. С. Попович, С. І. Бабатіна, І. Р. Крупник та ін. – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2019. – Вип. 1. – С.33-40 (стаття)
Покликання на статтю:
<http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/handle/123456789/9993/5.%d0%9a%d1%80%d0%b0%d0%b2%d1%86%d1%96%d0%b2%2c%20%d0%a2%d0%b0%d0%b2%d1%80%d0%be%d0%b2%d0%b5%d1%86%d1%8c%d0%ba%d0%b0.pdf?sequence=1&isAllowed=y>;
2. Психологічний аналіз рівня духовного розвитку у сучасної молоді // зб. наук. праць за матеріалами V Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми сучасної психології: перспективні та пріоритетні напрями наукових досліджень молодих науковців» (м. Кам'янець-Подільський, листопад 2019 р.) / за ред. С.Д. Максименка, Л.А. Онуфрієвої. – Кам'янець - Подільський: ПП «Медобори-2006», 2019. – С.85-89. (тези).

Результати кваліфікаційної роботи **впроваджені** в освітній процес Херсонського державного університету (довідка від 30.01.2020 № 07-30/170).

Кваліфікаційна робота пройшла **апробацію** на Всеукраїнському конкурсі студентських наукових робіт з галузей знань і спеціальностей із галузі «Загальна та соціальна психологія» у 2019-2020рр. під шифром «Соковите дерево». Робота та її автор отримала диплом I ступеня. Текст роботи розміщений на сайті Херсонського державного університету за покликанням:

http://www.kspu.edu/About/NewScienceActivity/competitionofstudents/konkyrs2020_2/Roboti/ElektronnVariantiRobit.aspx;

Структура роботи: робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ I

ПСИХОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ КАТЕГОРІЙ «ОСОБИСТІСНОЇ ЗРІЛОСТІ», «ДУХОВНОСТІ» І «ЕГОЇЗМУ»

1.1. Розвиток уявлень про категорію «духовність»

Культура як умова самореалізації людини має великий вплив на людину з тим, які цінності вона містить в собі, що пропагандує, що шанує. Одним із факторів розвитку культури є соціальні відносини, що допомагають людині розширити не тільки розуміння сутності культури, але і її ціннісні й виховальні функції. Ці відносини дають можливість знову і знову звертатися до людини й визначати сенс її існування, ставлення до природи, суспільства, до інших людей. На нашу думку, духовність, як важливий аспект самореалізації особистості, що майже не від'ємна від культури, створює надіндивідуальний характер, що існує як глибинно-особистісний досвід індивіда і породжує в ньому здатність відрізнити возвеличене, морально-духовне, насправді культурне від вульгарності, низькоякісного і бездуховного [4]. Своєю чергою особистісна зрілість вважається однією з соціально позитивних і значущих характеристик людини [29]. І егоїзм постає радше як риса, що набуває повноти прояву лише у взаємодії індивідів один з одним, з усіма їх настроями, бажаннями, очікуваннями, цілями [25]. Тому важливим є дослідження цих трьох складових, особливості яких є основою для висвітлення інформації про специфіку мотивації поведінки особистості, її засоби у взаємозв'язку з рівнем духовності й особистісної зрілості.

Духовність – складний термін за своїм тлумаченням. Сабекія Р. вважає що духовність – це певний орієнтир, зразок, архетип зразкового життя, що закарбований в глибинах колективного несвідомого, інакше кажучи, духовність є потенціальною здатністю і потребою людини до саморозвитку, саморозкриття свого потенційного, справжнього первісного образу, співвіднесеного до абсолюту. Вчений повідомляє про те, що без Бога, як

джерела що спричинив причину цього поняття, немає можливості логічного визначення духовності [20].

Р. Б. Сабекія надає важливу інформацію стосовно категоріального рівня досліджень цього феномену, за допомогою виділення особливостей духовності через зіставлення з опозиційними «партнерами»: душевність, моральність, гуманність, милосердя, любов, свобода, святість, вихованість, інтелігентність. Це цілісна низка тісно пов'язаних із самою сутністю людського буття, відповідно, із духовністю.

У статті Р. Б. Сабекії, де духовність досліджують як категорію у сучасному гуманітарному знанні, цей феномен описують як субстанціональний початок для таких значущих універсалій, як любов, свобода, милосердя, душевність і таке інше. Тобто вони містять в собі змістовні ознаки духовності, що є можливістю раціонального прийняття цінностей вищого порядку [20].

Результати нашого минулого дослідження лише підтверджують працю Р. Сабекії, а саме того, що духовність – певна типово людству еталонна модель життя, яка закладена від самого початку в кожному з нас, тому і уявлення молоді про любов не різняться між собою, адже разом з духовністю закладаються і різні світоглядні поняття [12].

Уточнення психологічного змісту поняття «духовний потенціал» зумовлює необхідність розгляду духовності з позицій сучасної психологічної науки.

Природа людини є багатовимірною і кожне визначення духовності є показ певної методологічної позиції, з якої здійснюється вивчення цієї природи. Узагальнення найбільш відомих психологічних визначень духовності подано в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Розуміння духовності в контексті психологічної структури особистості

Автор визначення духовності	Ознаки прояву духовності у психологічній структурі особистості
С. Гроф	Героїзм, прагнення до самопожертви, захисту людей, природи
Г. Райх	Орієнтація на трансцендентну мету, завершення особистості, досягнення свідомого знання, екзистенційність, почуття смислу, священного, спорідненості
В. Франкл	Духовне в людині — це те, що протистоїть тілесному і соціальному
Ш. Амонашвілі	Розширення свідомості, пізнання сутності Божественної Істини, самовдосконалення, естетична спрямованість
І. Бех	Вихід за межі егоцентризму, зосередженість на моральній культурі людства
Б. Бітінас	Міра досконалості людини
М. Боришевський	Осягнення вищого сенсу людського життя через подолання егоцентричної домінанти
С. Головін	Прагнення до пізнання істини, служіння ближнім
С. Гончаренко	Пізнання світу, себе, життєвих смислів
С. Кримський	Духовність — це спосіб самовідтворення особистості, що конституюється як покликання. Вона пов'язана з вибором свого власного образу, своєї долі та ролі, словом, зустрічі із собою
А. Петровський, М. Ярошевський	Мотивація та смисл поведінки, ціннісна свідомість особистості
М. Савчин	Духовність є надсвідомим у людині. Через нього пояснюються феномени совісті, почуття вини та інші вищі переживання
О. Скрипченко	Людяність, доброзичливість, чуйність, милосердя, доброта, щирість, сердечність, чесність, шляхетність, моральність, повага до людей, благородність, досконалість, відповідальність
Ш. Чинмой	Усвідомлення істини, єдності, прагнення до самовдосконалення
В. Ямницький	Досягнення смисложиттєвих цінностей, реалізація ідеальних і трансцендентних потреб, саморозвиток, особистісне зростання й творчість

Як свідчить зміст таблиці, духовність вважають суто людською характеристикою, що відрізняє людину від тваринного світу розвитком

самосвідомості, гуманізмом, ціннісною спрямованістю на Красу, Добро та Істину, усвідомленням життєвих смислів, прагненням до самовдосконалення тощо [16].

1.2. Тенденції в тлумаченні поняття «егоїзм»

Егоїзм – категорія, що змінювалася разом з тим, як змінювалися ідеології і набували розвитку товарно-грошові відносини, що відбилося на взаємовідносини у суспільстві.

Філософське осмислення поняття «егоїзму» здійснювалося та змінювалося з плином історичного часу:

- Проблема людини як мотиватора власних дій та вчинків порушувалася ще в Античні часи в працях Платона й Аристотеля;

- Епоха Середньовічної філософії означилася з одного боку повним придушенням всіх природних прагнень, потягів та бажань індивіда, з іншого боку – піднесенням ідей релігійного прагматизму схоластиків;

- епоха Ренесансу ознаменувалася відродженням ідей античності, егоїзм проголошується рушійною силою розвитку людства, визнається право людини на індивідуальну свідомість;

- філософія Нового часу та Німецька класична філософія являють собою синтез попередніх епох; егоїзм розглядається з діаметрально протилежних точок зору: як порок та добродесність; з'являється теорія розумного егоїзму;

- Сучасна соціально-філософська наука не обмежується вузьким визначенням поняття «егоїзм». На сьогодні воно витлумачується як:

- 1) етична мотивація;
- 2) риса характеру особистості;
- 3) життєвий принцип;
- 4) філософська доктрина [25].

У нашій роботі нас цікавить егоїзм саме як риса характеру особистості, саме як динамічну структуру екзистенційних установок на дію, вчинки, певні обставини.

Тлумачення поняття егоїзму зазнавало багатьох трансформацій його вважали позитивним рушієм для суспільства, але в цьому використовували поняття «розумний егоїзм», тому задоволення власного інтересу визнається вищим благом і кожен має за мету задовольнити лише свій інтерес, не зволікаючи на бажання інших. Такої думки дотримувався М. Чернишевський, який окреслив морально-ідеальний образ людини, вчинки якої, чинені відповідно до розумного егоїзму, є безумовно доброчесними, які приносять користь усьому суспільству [27]. Корисним у контакті людини з навколишнім соціальним середовищем і для поліпшення психічного стану Н. Наріцин вбачає необхідним розумний егоїзм [17].

З таким баченням егоїзму багато праць присвячені правилам поведінки в соціумі А. Васютіна, що присвятив цьому питанню книгу «Карнегі по-російському, або Самовчитель розумного егоїста» [5]. Про роль егоїзму в житті роботодавця розмірковує у своїй праці Е. Майорова, саме в чому полягає необхідність узгодження задоволення особистих потреб керівника із суспільним благом [14].

Перехідним є розуміння «розумного егоїзму» у російського філософа Айн Ренд (А. Розенбаум), вона протиставляла власне бачення цього феномену і стверджувала, що людину не має хвилювати суспільне благо, а тільки власне, ця ідеологія втілилася у праці «Атлант розправив плечі», де кожна людина, як самоціль, і цієї цілі досягне лише не приносячи себе в жертву і не жертвуючи іншими заради себе і її щастя це єдина моральна мета життя [19].

На противагу позитивному розумінню егоїзму існують і негативні уявлення. Цікавою є думка Л. Сідак, яка стверджує, що у концепції «розумного егоїзму» є внутрішні суперечності: спрямування власної активності на придбання, володіння та споживання усе більшої кількості речей, розваг та послуг і задоволення власних забаганок здебільшого не має нічого спільного із самозбереженням, воно не спрямоване на виживання

індивіда, забезпечення фізичного та психічного здоров'я, не сприяє розвитку особистості [21].

У дослідженні стосовно зв'язку егоїзму та духовності Е. Фромм зазначав, що кожна людина може розвиватися духовно, але за того випадку, коли її не буде гальмувати егоїзм як притаманна їй риса, і вона буде долати всі його прояви, свій егоцентризм, зможе «перемогти власний нарцисизм» [26, с.108].

За твердженнями М. Боришевського, важливим є підкреслення індивідуальності і неповторності людини як суб'єкта духовності, але є тонка межа, що це усвідомлення свого «Я» може мати і руйнівний вплив на духовність. За такого усвідомлення, пише автор, егоїзм несумісний з духовністю, оскільки людина протиставляє себе іншим, у виникненні переконаності у своїй виключності, «вищості», коли порівняти з іншими [4, с.26].

Цікавим є твердження про прояв егоїзму у відношенні до інших О. Шевченко, що негативність егоїзму проявляється зовсім не втому, що особистість надто високо себе оцінює, надає собі безумовне значення та гідність, це навпроти має сенс, інакше не було б цього, це призвело б до зречення людської гідності; основне зло егоїзму в тому, що приписуючи собі по справедливості безумовне значення, егоїзм несправедливо відмовляє іншим у цьому значенні [4, с.77].

Г. Тюрк, розкриваючи поняття егоїзму, надавав йому негативного забарвлення, приписуючи до характеристик явища: певну особистісну відчуженість, немов би перебування у шкаралупі, возвеличення культу власного «Я», коли поклоняєшся самому собі і нікому більше [24, с.5].

Тлумачення егоїзму надає також і К. Муздибаєв, який визначає поняття егоїзму і надає характеристики цього явища. Егоїзм – це мотиваційний стан, властивий людині, яка турбується лише про власний добробут і турбується лише про свою перевагу. До характеристик егоїзму він відносить: надмірну індивідуалістичну орієнтацію, зневагу до інтересів, почуттів, честі і

значущості інших людей, звільнення від будь-яких обов'язків перед іншими людьми, бажання домінувати [15].

Т. Лірі в інтерпретації своєї методики «Властивості характеру – опитувальник самооцінки» надає різноманітні типи поведінки у ставленні до навколишніх, серед них є і «Егоїстичний тип», якому властиве наступне: прагнення до домінування, але одночасне і відсторонення від навколишніх, себелюбство, легковажність, незалежність, перекладання відповідальності за власні труднощі на навколишніх, відчужене ставлення до власних проблем, хвалькуватість, самовдоволення, зарозумілість. На ці риси ми будемо опиратися при інтерпретації одержаних результатів [11, с.143].

Ознайомлюючись з методикою «Опитувальник Р. Кеттелла 16-ФО-187-А», можемо виявити серед шкал, таку шкалу, яка вимірює нормативність поведінки, низькі бали якої свідчать відповідно і низьку нормативність поведінки, а людину з такими результатами, описує як мінливу, схильну до легкого покидання розпочатої справи, з лінню, недобросовісністю, егоїзмом, яка не докладає зусиль, щоб виконувати вимоги поставлені соціумом і культурою, той хто зневажає моральні цінності і заради самовдоволення вдається до обману. Таке визначення характеристик поведінки, притаманних для егоїстичної людини з низьким рівнем нормативності поведінки, також будуть корисними в ході нашого дослідження.

Аналіз уявлень за опрацьованими джерелами є основою для формулювання гіпотези щодо співіснування у житті особистості таких феноменів як егоїзм і духовний розвиток, що прояв егоїзму характерний для людей з низьким рівнем розвитку духовності, бо перший є гальмівним чинником у розвитку другого.

1.3. Розвиток уявлень про категорію «особистісна зрілість»

Уявлення про особистісну зрілість були в розробці ще за часів Античності у працях Левкіпа, Демокріта, Сократа, Аристотеля і Платона [23]. Попри все багатство оцінених і неоцінених робіт, серед яких праці й Л. Виготського, С. Рубінштейна, В. Дружиніна, В. Щадрикова, І. Зязюна,

М. Лебедик, В. Радул, О. Власова й інших, які привнесли новітнє бачення то концепцій особистості.

Важливий внесок був О. Власової щодо передумов особистісної зрілості як психологічного новоутворення зрілого періоду життя людини, таке твердження ґрунтується на окреслених психологічних особливостях підліткового та юнацького віку [7].

О. Штепа, і собі, висвітлює питання тлумачення поняття особистісної зрілості, згідно з якою це явище, що визначається не стільки метричною характеристикою віку людини, скільки якістю розвитку її особистісних властивостей, готовності приймати рішення з позиції зрілої людини [30].

Ж. Піаже, Г. Саллівана, Л. Колберга довели у своїх працях, що саме у підлітковому та юнацькому віці закладаються основи соціальної та психологічної зрілості, що є підґрунтям для формування особистісної зрілості [30].

У працях О. Штепи, що проаналізувала праці низки психологів і зазначила Л. Колберга, його роздуми про юнацький вік, як період морального розвитку людини і саме тоді усвідомлюються моральні рішення, такі роздуми характерні, як наголошує автор зрілому членові соціуму.

Ключовими для підбору методів нашого дослідження стали праці Ж. Піаже, що стверджував те, що накладання психічної та соціальної зрілості, показаний у понятті децентрації, тому-то опитувальник особистісної зрілості (ОЗО) (О. Штепи) і методика визначення духовного потенціалу та дослідження психологічних механізмів духовного розвитку «Духовний потенціал особистості – 2» (Е. Помиткіна) були обрані для вирішення завдань нашої роботи, бо концепт «децентрації» є однією зі шкал в основі цього інструментарію. І автор надає цьому явищу двох властивостей : вияв розумових здібностей високого рівня і долання егоцентризму у світогляді й ця властивість реалізовується лише тоді, коли особистість починає брати на себе дорослі ролі. Саме тоді усвідомлення реальності свого майбутнього, обмежень у житті, природа суспільства стають чіткішими й значущі

набувають такі принципи та ідеали, як рівність, відповідальність, моральні цінності, свобода, любов, справедливість. Як зазначає Ж. Піаже, лише коли буде усвідомлено те, що було сприйнято суб'єктивно, і знайти своє місце в системі можливих точок зору, встановити між речами, особистостями й власним «Я» систему загальних та взаємних стосунків, тоді можливо звільнитися від егоцентризму [30].

Результатом теорій і концепцій стало найбільш поширене визначення особистості: особистість – це людина, яка вільно, самостійно і відповідально визначає своє місце у житті, у суспільстві, у культурі [30, с.134].

У нашій роботі за основне визначення особистісної зрілості ми візьмемо поняття, що являє собою інтеграцію рис особистості, що є важливими складовими під час розвитку особистості, наявність яких, і визначає рівень розвитку особистісної зрілості. Опис і тлумачення цих рис, надамо відповідно до того, як їх зазначила й автор методики, якою ми будемо користуватися у дослідженні [29]. Психологічними субстанціями, які О. Штепа зазначає важливими конструктами особистісної зрілості є: відповідальність, креативність, децентрація, контактність, толерантність, автономність, самоприйняття, глибинність переживань, синергічність, життєва філософія. Тлумачення, які сама автор подає у вигляді інтегрованих знань різноманітних досліджень подамо у таблиці (див. табл. 1.2)

Таблиця 1.2

Психологічні конструкції особистісної зрілості

Конструкти особистісної зрілості	Тлумачення
Автономність	Довіра собі й здатність до самовизначення. Виконує функцію зберігання автономності. Протилежною є залежність.
Відповідальність	Це визнання особистістю себе творцем і керівником свого життя і своїх справ. Являє собою функцію до реалізації людиною прагнення існувати. Протилежною до нього є конформність.
Глибинність переживань	Це уміння сприймати життя із призми його

	сенсу. Функція – зберегти відчуття своїх екзистенцій. Протилежне до нього є надання переваги цінностям регресу.
Децентрація	Здатність до власної різноманітності, уміння до внутрішнього діалогу, при цьому, коли залишаєшся автентичним. Протилежною є егоцентричність.
Життєва філософія	Це те, коли на фоні пошуку сенсу в навколишньому світі, людина усвідомлює власну реальність, те що вона реальна. Функція – забезпечення самопротяжності. Протилежною до нього є де сакралізація.
Креативність	Це втілення власного бачення на життя, що проявляється в «плодах» діяльності. Функція – само створення. Протилежною є страх невизначеності.
Контактність	Здатність до щирості зі значущими людьми у змістовному спілкуванні. Функція – бути готовим само розкриватися. Протилежною до нього є відчуженість.
Синергічність	Уміння почувати себе як сенс, як певну систему, що є в розвитку. Функція – забезпечення самодостатності. Протилежною є конфліктність.
Самоприйняття	Усвідомлення себе як перспективного проекту, розуміючи свої негативні сторони і, працюючи над ними. Функція – забезпечення самооб'єктивізації. Протилежною до нього є самозвинувачення.
Толерантність	Це готовність безоцінно, неупереджено, з цінуванням сприймати навколишніх і їх життя. Функція – розуміння неконфліктності себе і довкілля. Протилежним є прагнення домінувати.

Проаналізувавши теоретичні джерела, можемо сповістити, що однозначно є вплив егоїзму на такі концепти особистості як «особистісна зрілість» і «духовність». Автори зазначають і позитивне значення так і негативне значення цього зв'язку, виокремлюючи специфіку й особливості з усіма наслідками такої взаємодії. На цьому етапі роботи, можемо зазначити, що егоїзм як риса, пригнічує розвиток духовності й деяких рис особистісної

зрілості. Проблемою в теоретичному опрацюванні розвитку уявлень цих трьох концептів є: недопрацьовані теорії з питань егоїзму і «розумного егоїзму», їх суперечність і сама складність багатокomпонентної структури цих явищ.

РОЗДІЛ II

ЕМПІРИЧНЕ ВИВЧЕННЯ ВПЛИВУ ЕГОЇСТИЧНОЇ МОТИВАЦІЇ НА РИСИ ОСОБИСТІСНОЇ ЗРІЛОСТІ І ДУХОВНИЙ РОЗВИТОК

2.1. Характеристика методів дослідження егоїстичної мотивації та особистісної зрілості. Характеристика вибірки

Під час проведення дослідження щодо виявлення особливостей егоїстичної риси й рівня духовного розвитку особистісно-зрілої людини в анкетуванні брало участь 47 осіб підліткового віку від 14 до 16 років, серед яких 24 жіночої статі й 23 чоловічої; а також 27 осіб віком від 17 до 19 років, серед яких 13 – жіночої статі й 14 – чоловічої; 29 осіб віком від 20 до 40 років, серед яких 21 особа жіночої статі й 8 – чоловічої. Кожен з них перебуває в різних сферах зайнятості й знаходиться на різних етапах особистісної зрілості.

Для дослідження аспекту особистісної зрілості особистості нами був обраний опитувальник «Особистісної зрілості (ОЗО)» О. Штепи, який дає змогу визначити рівень особистісної зрілості, за оцінюванням 10 рис, що є критеріями особистісного зростання (відповідальність, децентрація, глибинність переживань, життєва філософія, толерантність, автономність, контактність, самоприйняття, креативність, синергічність), цінним є наявність шкали «Децентрація», адже вона присутня і при дослідженні аспекту розвитку духовності, що підкреслює взаємозв'язок цих двох компонентів [29, с.114-118].

Для дослідження аспекту духовності досліджуваних, було використано методику визначення духовного потенціалу та дослідження психологічних механізмів духовного розвитку (децентрація, духовна ідентифікація, рефлексія, трансценденція й усвідомлення буттєвої єдності) «Духовний потенціал особистості – 2» (Е.Помиткіна) [18, с.113-115].

Для дослідження егоїзму як особистісної риси нами було обрано низку наступних методик: опитувальник Р. Кеттелла (16-ФО-187-А), в якому важливою є шкала «G», яка уможлиблює оцінку тенденції досліджуваних до високої нормативної поведінки й за низьких результатів, навпаки, тенденцію до недобросовісних, егоїстичних вчинків [11, с.40-75]; опитувальник «Властивості характеру», уможлиблює оцінку егоїстичних рис відповідно у ставленні до навколишніх (Т. Лірі) [11, с.136-145]; методика «Диспозиційного егоїзму», розкриває поведінковий аспект егоїзму на рівні самооцінювання кожним з досліджуваних, незалежно від їх соціального статусу, матеріального добробуту, сфери праці (К. Муздибаєва) [16].

На основі всіх цих завдань було взято за мету дослідити егоїстичну мотивацію і її вплив на особистісну зрілість і рівень духовного розвитку, саме те, з якою особливістю це проявляється, яка тенденція їх сполучення.

2.2. Результати та інтерпретація емпіричного дослідження егоїстичної мотивації у осіб з різним рівнем особистісної зрілості

Проаналізувавши результати досліджуваних (103 особи віком з 14 до 40 років), спочатку будемо надавати результати особистісної зрілості досліджуваних, для визначення певних особистісних особливостей досліджуваних і за необхідності вказуватимемо різницю на гендерному рівні.

На основі опитувальника особистісної зрілості О. Штепи, визначили особливості прояву розвитку різних рис, що притаманні особистісно зрілій людині, і картину зрілості для вибірки.

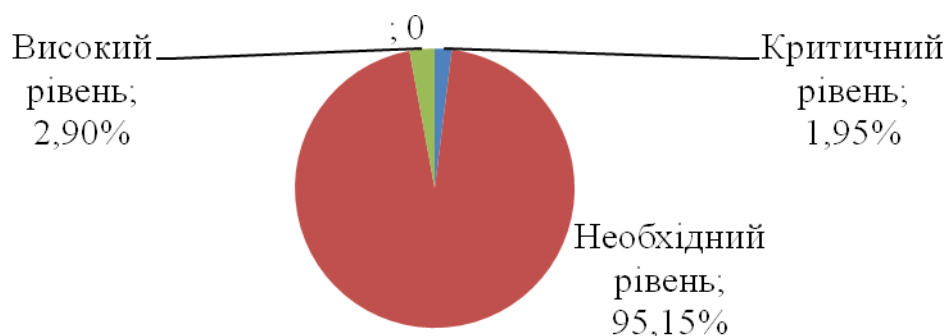

Рис. 2.1 Розподіл результатів особистісної зрілості у респондентів

На підставі наведених результатів (див. рис.2.1) група досліджуваних має особистісну зрілість необхідного рівня, що зумовлено середнього рівня показниками з таких рис як: відповідальність, життєва філософія, автономність, креативність і всі інші показники також середнього рівня, і можуть бути показники з низьким рівнем. Також властивим є наявність критичного рівня особистісної зрілості (1,95 %), високого рівню зрілості (2,90 %), а також найбільш розвиненими є такі риси (див. табл.2.1.): контактність, самоприйняття, креативність, що може свідчити про неутрудненість спілкування опитуваних, що передбачає в собі взаєморозуміння партнерів, відсутності у них відчуття незадоволеності один одним, можливості досягнути поставленої мети та розпочати діалог, завдяки відсутності страху неприйняття (бо самоприйняття у них займає передові позиції), спрямованість на свій внутрішній світ і світ іншої людини та глибоке проникнення у нього, розуміння інших людей, це те, що стосується контактності [13, с.13].

Таблиця 2.1

Результати розвитку рис особистісної зрілості у респондентів

Шкали	Відповідальність	Децентрація	Глибинність переживань	Життєва філософія	Толерантність	Автономність	Контактність	Самоприйняття	Креативність	Синергічність
Середній бал	5,6	5,4	5,8	5,3	6,3	6,1	6,8	6,8	7,1	5,7

Перевага у самоприйнятті, може свідчити, що досліджувані здатні ставитися до себе як до перспективного проєкту, і погодимося з М. Бітяною, що такі особистості здатні до об'єктивної самооцінки й бути незадоволеними певними своїми рисами або поведінкою, але при цьому зберігаючи про себе позитивне уявлення [1, с.304]. Перевага креативності

може свідчити про те, що домінує дивергентне мислення, саме через втілення власного погляду на життя в результатах своєї діяльності, що реалізуються завдяки творчим можливостям у мисленні, почуттях, спілкуванні, окремих видах діяльності й характеризують особистість в цілому і/або її окремі сторони [29, с.43].

Додамо до вищесказаного ще і те, що у чоловічій вибірці (див. Додаток А) високорозвиненою є і риса «толерантність», що зумовлює до всієї здатності комунікувати без соціального страху неприйняття, ще і безоцінне, неупереджене ставлення, щоправда, в психологічному значенні це буде проявлятися ще й з певною емоційною черствістю, нечуйністю до інших, що підкреслює результати досліджень, які описує О. Штепа [29, с.94].

Найменш розвиненими є: відповідальність, децентрація і життєва філософія. У таких результатах стосовно відповідальності, можна зробити припущення, щодо розвиненості конформності у представників вибірки, як пристосування людиною власних поведінки й думок до устрою певної соціальної групи, так може відбуватися через важливість думки групи, з якою ідентифікує себе кожен досліджуваний, тому тут є і конформність як явище [6]. Тому здатність до вчинку і самостійного прийняття рішення, уміння ризикувати, завершувати розпочату справу у цієї вибірки слабо розвинені [29, с.36].

Низький розвиток децентрації, як ми згадували раніше, опираючись на праці Ж. Піаже, може свідчити про слабкий вияв високих розумових здібностей і в невисоких тенденціях у подоланні егоцентризму, це може бути зумовлено тим, що представники вибірки, ще не мали участі взяти на себе дорослі ролі у житті, чи то більша частина з них. Невисокі результати розвиненості життєвої філософії, лише підкреслюють особливості досліджуваних, що полягає у нечіткості, недостатній сформульованій людиною власних життєвих принципів, життєвої позиції та життєвого кредо, можна зробити припущення, що позитивне сприйняття життя, не змішування цілей і засобів їх досягнення, самореалізація, визначення у тому, що саме

можна змінити у власному житті, ще тільки у процесі розвитку, або цьому не приділяється значної уваги, бо знову ж таки через певні причини перевага надається регресивним цінностям, чи то, якщо називати то за концепцією потреб А. Маслоу – первинним потребам. Або причина в тому, що досліджувані занадто піддаються впливу соціальної думки настільки, що присвоюють за власні певні соціальні стереотипи й думки ззовні, тому такою позицією може бути спричинений і низький розвиток життєвої філософії, через можливі труднощі у розумінні меж своїх можливостей, робимо припущення, що таємниці пізнання більше не мотивують представників цієї групи.

Щодо відмінностей у жіночій вибірці (див. Додаток А) від загально вибіркових результатів, то малорозвиненою є риса «синергічність», що може свідчити про малу тенденцію до забезпечення самодостатності, що є властивим для особистісного розвитку цієї статі [29, с.94].

Надаємо результати за методикою Е. Помиткіна «Духовний потенціал особистості — 2».

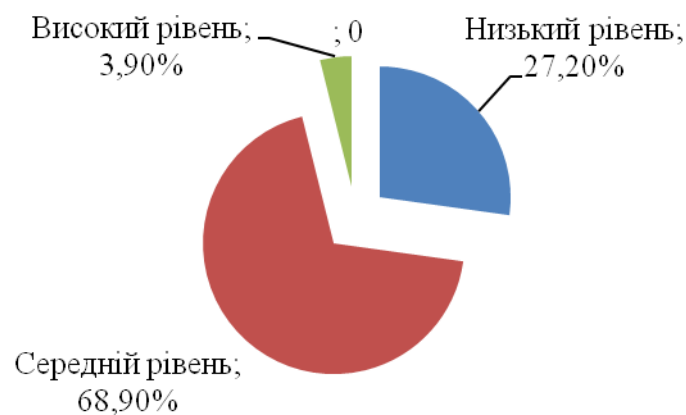

Рис. 2.2. Розподіл рівнів розвитку духовного потенціалу респондентів

Для представників вибірки властивим є середній (68,90 %) рівень розвитку духовності (див. рис. 2.2). Наявні результати з високим (3,90 %) і низьким (27,20 %) рівнями. Найбільш розвиненими характеристиками духовності є (див. табл. 2.2): ідентифікація, рефлексія і трансценденція.

Таблиця 2.2

Результати досліджуваних за методикою «Духовний потенціал – 2»

Шкали	Ідентифікація	Децентрація	Рефлексія	Трансценденція	Усвідомлення буттєвої єдності	Спілкування	Спрямованість	Характер	Самосвідомість	Інтелект	Досвід	Психофізіологія	Загальна сума	Рівень духовного розвитку
Середній бал	8,4	8,2	8,4	8,1	7,6	5,6	5,6	5,9	5,6	6	6	6,3	40	С

Вищий, але середній за значенням бал критерію Ідентифікації за методикою свідчить про те, що у цієї вибірки середньої сили прагнення до ототожнення себе з духовними подвижниками, носіями ідеалів Краси, Добра та Істини; прагнення вдосконалення характеру, здатність примноження духовних знань; наслідування прикладів здорового способу життя в гармонії з природою. Аналогічна ситуація з балами у критерію Рефлексії, що також може свідчити про невелику здатність до розвитку свідомості, самоконтролю; досвід орієнтації на духовне «Я» тощо. І так само, результати трансценденції, можна зробити припущення, що досліджувані цієї вікової групи мають прагнення спілкування про місію людини у Всесвіті; спрямованість на реалізацію ідеалів Краси, Добра та Істини в повсякденному житті; піднесення над біологічними потребами власного тіла тощо.

Низькі результати мають шкали: спілкування, спрямованість і самосвідомість. Цікавим є те, що перші двоє, з названих, структури направлені на людей, тому це може бути причиною невисокої активності процесу децентрації. Ще можемо припустити, що через низьке відчуття і розуміння себе і вектори спрямування і розвиток духовності не набувають високого значення. До того ж відмінним у результатах жіночої вибірки (див. Додаток А) є те, що низьким у розвиткові є шкала «характер», що

свідчить про те, що ця частина вибірки не має схильності у своїх відносинах з людьми, у своїй поведінці розвивати духовне [3, с.530].

Результати егоїзму як риси, що реалізується в діяльності, було досліджено за допомоги трьох інструментів: опитувальник Р. Кеттела (16-ФО-187-А); опитувальник «Властивості характеру» (Т. Лірі); методика «Диспозиційного егоїзму» (К. Муздибаєва) і будуть представлені за принципом «наявності двох і більше ознак – свідчать про притаманність певної риси».

Таблиця 2.3

**Результати дослідження егоїстичної мотивації представників
вибірки (середні значення)**

Діагностичні інструментарії	Результати досліджуваних
опитувальник Р. Кеттела (16-ФО-187-А) (у стенах)	6,2
«Властивості характеру» Т. Лірі (у балах)	6
методика «Диспозиційного егоїзму» К. Муздибаєва (у балах)	44,7
Відсоток прояву егоїстичної тенденції	21,4

Представникам вибірки (див. табл.2.3) не характерний прояв егоїстичної мотивації, але якщо оцінювати окремо кожного досліджуваного, то егоїстична тенденція притаманна 21,4 % досліджуваним, це може бути зумовлено тим, що процес децентрації знаходиться не в актуальному стані розвитку саме в цій віковій категорії. Що ж стосується результатів за трьома методиками, то егоїстичної спрямованості у групи немає, хіба що за опитувальником Р. Кеттела є спрямованість до ненормативної поведінки.

Якщо робити висновок, щодо якісної інтерпретації результатів, то досліджувані із вибірки мають необхідний рівень особистісної зрілості, при тому з тенденцією у розвитку до контактності, самоприйняття, креативності й в ситуації чоловічої вибірки ще і до толерантності, але з малими результатами розвитку відповідальності, децентрації, життєвої філософії й в жіночій вибірці до синергічності. Результати рівня духовного розвитку мають середній рівень і високі показники шкал «ідентифікація», «рефлексія», «трансценденція» і низькі показники «спілкування» «спрямованість»,

«самосвідомість» і в результатах жіночої вибірки, ще й «характер». Це може свідчити про те, що протилежно до того, як розвинені в особистості її можливості до спілкування і встановлення свого індивідуального шляху і прийняття себе, то в цих і схожих до них категорій не залучена духовна сфера життя людини, тому у комунікації, мотивах, властивостях поведінки й усвідомленні себе це містить в собі тенденції до розвитку. Низькі показники з розвитку децентрації в особистісній зрілості, можливо, пояснюють результати з трьох методик, за якими вимірювали прояв егоїзму у групі, тому у 21,4% досліджуваних виявлено тенденцію до егоїстичної мотивації й за опитувальником Р. Кеттела є спрямування до ненормативної поведінки.

Кореляційний аналіз даних за всіма шкалами опитувальників і методик уможлиблює не тільки підґрунтя для якісних висновків, але і для кількісних (див. Додаток Б). Надамо частину результатів аналізу матриці лише з прямими позитивними та протилежними кореляційними зв'язками (у додатках середньої й великої сили зв'язки виділено жирним шрифтом) і надаватимемо результати з жіночої й чоловічої вибірок, що різьчє відрізняються і стануть корисними в ознайомленні з результатами. Для початку описуватимемо тільки ті зв'язки, що потрапляють у перетині результатів за методикою Е. Помиткіна (загальна сума), за шкалами методик Кеттела, Т. Лірі, К. Муздибаєва і також результати шкал особистісної зрілості О. Штепи (у додатках ці зв'язки виділено сірим кольором), бо саме ці зв'язки потребують особливої уваги, бо прямо пов'язані з темою нашого дослідження.

Серед результатів досліджуваних знайдено наступні кореляційні зв'язки (див. рис.2.3): що стосується загальної суми рівня розвитку духовності особистості (за методикою Е. Помиткіна), то цей показник має прямий кореляційний зв'язок з такими шкалами, за методикою «Духовний потенціал особистості — 2»: ідентифікація, децентрація, рефлексія, трансценденція, усвідомлення; і структури життя в розвитку духовності: спілкування, спрямованість, характер, самосвідомість, інтелект, досвід,

психофізіологія; відповідно до цього чим більше розвинені ці риси й чим більше розвинена духовність у цих структурах життя, тим більший рівень розвитку духовності в особистості цього віку, додатково це ще підкреслює якість цієї методики; прямий зв'язок присутній і з креативністю, контактністю, глибиною переживань і відповідальністю (за О. Штепою), що свідчить про те, чим більше особистість втілює власний погляд на життя, шукає можливостей для спілкування, здійснює супротив конформності, надає перевагу вищим цінностям, тим більше це підвищує рівень розвитку рівня розвитку духовності.

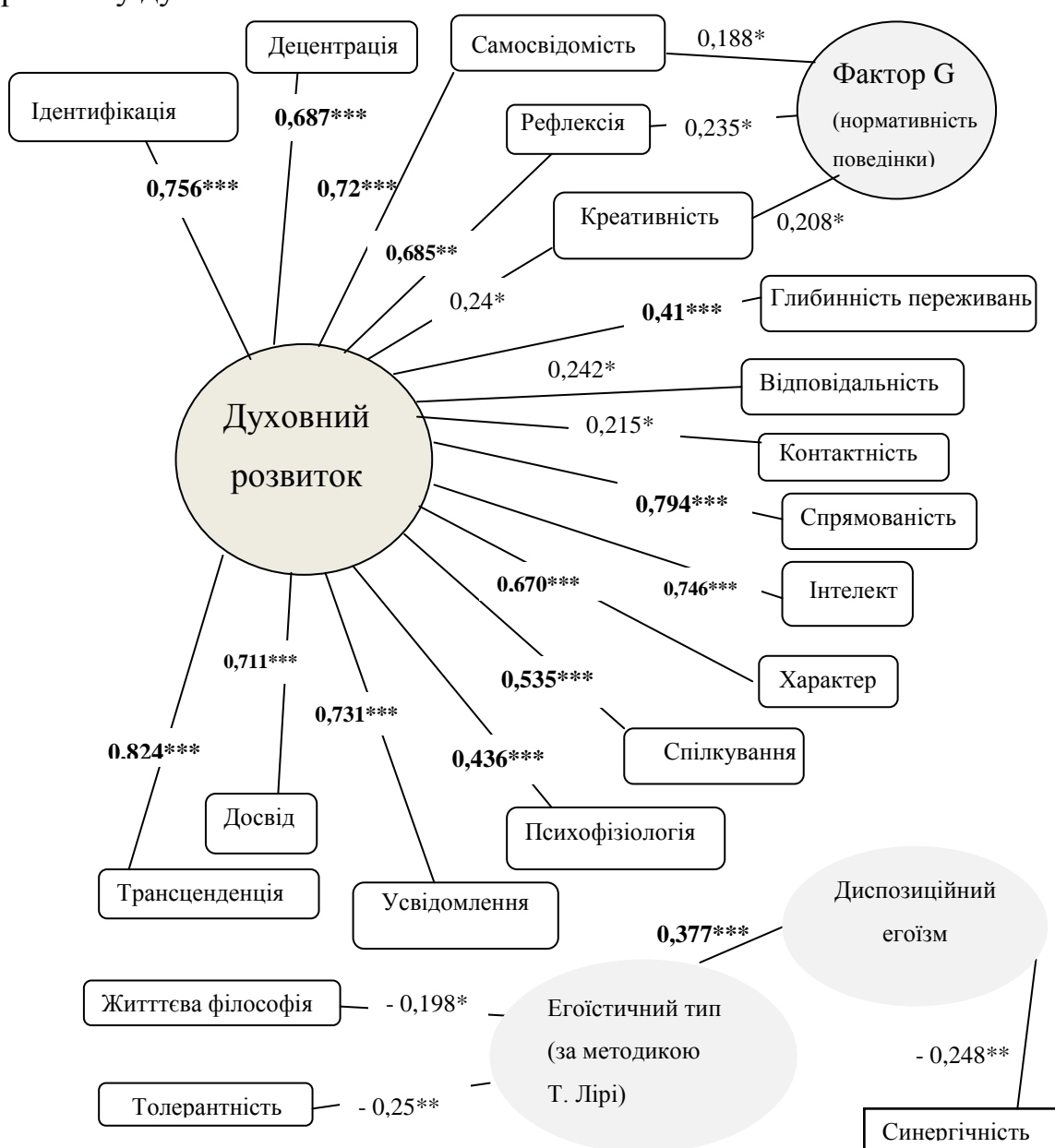

Рис. 2.3 Кореляційна плеяда параметрів діагностики

Примітки: Де, при $p \leq 0,05$ - * (0,197) – слабкий кореляційний зв'язок $p \leq 0,01$ - ** (0,256) середньої сили кореляційний зв'язок; $p \leq 0,001$ - *** (0,324) сильний кореляційний зв'язок

Фактор G (нормативність поведінки) за опитувальником Кеттела має наступні зв'язки: прямий зв'язок з рефлексією (за Е. Помиткіним), що свідчить про те, що чим більше особистість цієї вибірки пізнає особисті психічні стани й акти, шукає буттєві смисли, формує власні цінності, тим менш нормативною є її поведінка; з самосвідомістю, що свідчити може про те, чим більше пізнає власні мотиви, інтереси, бажання, властивості, тим менш нормативна поведінка; аналогічний ефект у зв'язку з креативністю, відповідно до великих старань над особистим стилем життя.

Результати за шкалою «Диспозиційного егоїзму» К. Муздибаєва, мають прямий зв'язок з результатами за методикою Т. Лірі, відповідно чим більш виражений егоїстичний тип досліджуваних, тим більший рівень егоїзму проявляється в них; має зворотній кореляційний зв'язок з синергічністю (за О. Штепою), що свідчить про те, що чим більше людина здатна в житті бути не конфліктною, тим менший рівень егоїзму проявляється у неї.

Шкала - «II тип ставлення до навколишніх – Егоїстичний» має зворотний зв'язок з результатами шкал життєва філософія і толерантність (за методикою О. Штепи), що може свідчити про те, що чим яскравіше виражений егоїстичний тип, тим менше людина здатна протистояти в собі до прагнення домінувати і забезпеченню самопротяжності, якій притаманне беззмістовне існування.

Надалі надаватимемо результати кореляційних зв'язків у перетині результатів між шкалами методик Е. Помиткіна з визначення рівню духовного розвитку й О. Штепи. Виявлено наступні зв'язки: у шкали «відповідальність» (див. рис. 2.4) є прямий зв'язок з децентрацією (за методикою Е. Помиткіна), що може свідчити про те, що чим вищим є усвідомлення людиною себе творцем свого власного життя, тим більше вона змотивована бути спрямованою у діяльності до інших, що проявлятиметься у

допомозі, турботі, визнанні цінності свого життя та життя інших, а власні інтереси відставлятимуться на другий план.

Рис. 2.4 Кореляційна плеяда шкали «відповідальність»

Примітки: Де, при $p \leq 0,05$ - * (0,197) – слабкий кореляційний зв'язок $p \leq 0,01$ - ** (0,256) середньої сили кореляційний зв'язок; $p \leq 0,001$ - *** (0,324) сильний кореляційний зв'язок

Прямий зв'язок відповідальності з трансценденцією свідчить про те, що чим більший прояв якостей відповідальності, тим більше вона прагне до спілкування про місію людини у Всесвіті, спрямована на реалізацію ідеалів Істини, Добра і Краси у своєму житті. Прямий зв'язок відповідальності зі шкалою «усвідомлення буттєвої єдності», свідчить про те, що чим більше особистість є автором і режисером свого власного життя, то тим більше вона шукає можливості для спілкування з Природою, Буттям (з Богом – у релігії), її міркування спрямовані на інтеграцію різноманітних поглядів і світоглядних позицій у єдине світове полотнище. Прямий зв'язок відповідальності зі структурами духовності досліджуваних «спрямованість», «характер», «досвід», може свідчити про те, що чим більше досліджуваний буде реалізовувати своє життя за власним баченням, то тим більше духовне буде проявлятися в цих компонентах, і це віддіб'ється на мотивах поведінки, способах її реалізації й звісно віддіб'ється тим, що відповідне буде накопичуватись у життєвому досвіді.

Наступною шкалою (див. рис. 2.5) є «децентрація» (за методикою О. Штепи), що має прямий зв'язок з усвідомленням буттєвої єдності, що свідчить про те, що чим більше людина вступає до внутрішнього діалогу й урізноманітнює власне життя, то тим більше у неї проявляється схильність до спілкування з Богом, Буттям, тим більшим є усвідомлення взаємозв'язків людей і природи.

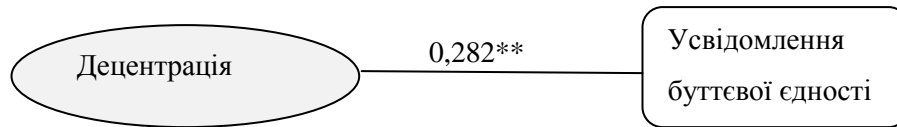

Рис. 2.5 Кореляційна плеяда шкали «децентрація»

Примітки: Де, при $p \leq 0,05$ - * (0,197) – слабкий кореляційний зв'язок $p \leq 0,01$ - ** (0,256) середньої сили кореляційний зв'язок; $p \leq 0,001$ - *** (0,324) сильний кореляційний зв'язок

Шкала «Глибинність переживань» (див. рис.2.6) має прямий кореляційний зв'язок зі шкалою «ідентифікація», що свідчить про те, що чим більше досліджуваний сприймає життя через його екзистенції, тим більше прагне ототожнювати себе з духовними лідерами, еталонами Добра та Істини, вдосконалює характер, більше наслідує прикладів здорового способу життя.

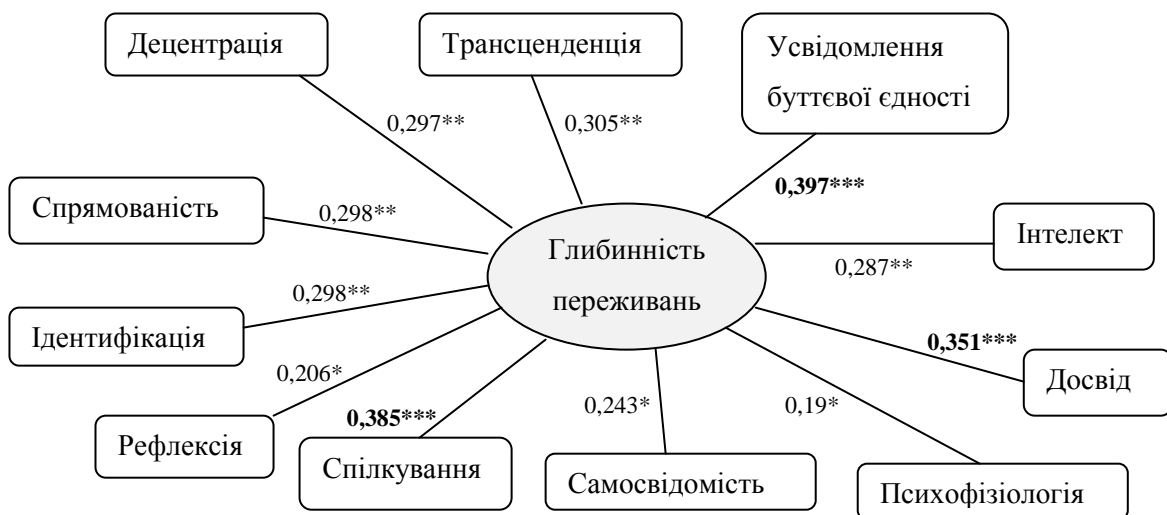

Рис. 2.6 Кореляційна плеяда шкали «глибинність переживань»

Примітки: Де, при $p \leq 0,05$ - * (0,197) – слабкий кореляційний зв'язок $p \leq 0,01$ - ** (0,256) середньої сили кореляційний зв'язок; $p \leq 0,001$ - *** (0,324) сильний кореляційний зв'язок

Глибинність переживань має прямий зв'язок з децентрацією, це свідчить про те, що чим більше в житті досліджуваного життя сприйматиметься через його сенс, то тим більше орієнтованість в діяльності буде направлена на оточення з метою привнесення і реалізацію Добра в конкретних вчинках. Також є прямий зв'язок зі шкалою «рефлексія», що свідчить про те, що чим більше сприйняття життя відбувається через призму екзистенціального, то тим більше, досліджуваний прагне дотримуватися шляху чесності, усвідомлення власної життєвої мети, смислів і цінностей, розвитку позитивних рис характеру. Виявлено прямий зв'язок між глибинністю переживань і трансценденцією, це означає, що чим яскравіше виражена перша риса, то тим більше досліджуваний отримує досвід уявлення ідеального буття і відбувається піднесення власного тіла над біологічними потребами. Також є прямий зв'язок зі шкалою «усвідомлення буттєвої єдності», що свідчить про те, що чим більше виражено надання переваги цінностям прогресу, тим більшим є замислення над світовими проблемами, збільшується досвід транс персональних переживань. Глибинність переживань має прямий зв'язок з такими підструктурами особистості : «спілкування», «спрямованість», «самосвідомість», «інтелект», «досвід», «психофізіологія», це свідчить про те, що чим більше досліджуваний намагається зберегти усвідомлення своїх сенсів у житті, то тим більше духовне розвивається у відповідних структурах і в комунікації, мотивації стосовно інших, розумінні й прийнятті себе, у використанні отриманих знань, в інтеграції всього, що вміє і знає і також на рівні тілесних відчуттів буде більше міститися духовного.

Шкала «життєва філософія»(див. рис.2.7) має прямий зв'язок зі шкалою «ідентифікація», що свідчить про те, що чим більше досліджуваний усвідомлює реальність свого існування, то тим більше він буде прагнути до вдосконалення характеру, примножуватиме духовні знання, наслідуватиме приклади життя в гармонії з природою.

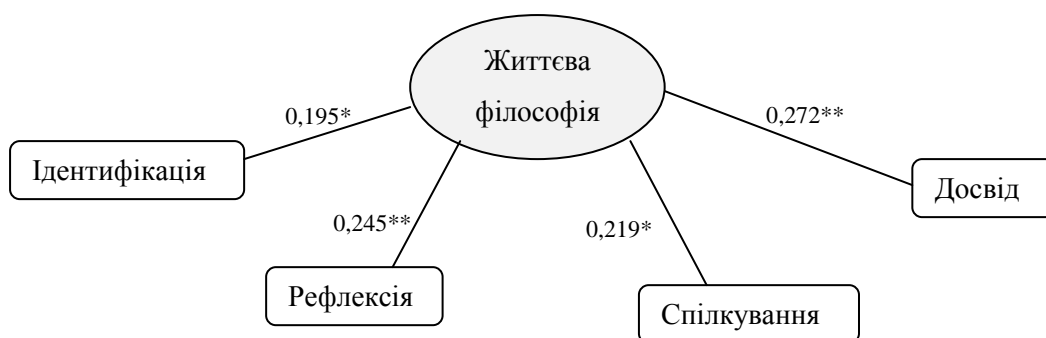

Рис. 2.7 Кореляційна плеяда шкали «життєва філософія»

Примітки: Де, при $p \leq 0,05$ - * (0,197) – слабкий кореляційний зв'язок $p \leq 0,01$ - ** (0,256) середньої сили кореляційний зв'язок; $p \leq 0,001$ - *** (0,324) сильний кореляційний зв'язок

Прямий кореляційний зв'язок виявлено і між життєвою філософією і рефлексією, що свідчить про те, чим більше у досліджуваного вдосконалюється здатність до самопротяжності, то тим більшою є здатність до розвитку свідомості, самоконтролю. Наявний також прямий зв'язок зі шкалами «спілкування» і «досвід», а це свідчить про те, що чим більше людина відчуває себе реальною в процесі пошуку екзистенцій, тим більше це впливає на розвиток духовного в комунікації й це прямо відбивається і на духовному в досвіді.

Шкала «контактність» (див. рис. 2.8) має прямий кореляційний зв'язок зі шкалою «ідентифікація», що свідчить про те, що чим більше у досліджуваного буде готовність до саморозкриття і щирості у спілкуванні, тим більше буде прагнення до ототожнення себе з духовними лідерами й збільшиться здатність до примноження духовних знань.

Рис. 2.8 Кореляційна плеяда шкали «контактність»

Примітки: Де, при $p \leq 0,05$ - * (0,197) – слабкий кореляційний зв’язок $p \leq 0,01$ - ** (0,256) середньої сили кореляційний зв’язок; $p \leq 0,001$ - *** (0,324) сильний кореляційний зв’язок

Також наявний прямий кореляційний зв’язок між контактністю і децентрацією, що свідчить про те, що чим менш відчуженою є людина, тим більше орієнтована на уважність до інших в процесі комунікування, спрямована на допомогу тим, хто потребує, тим більше і частіше відбувається замислення над людськими долями. Також прямий зв’язок контактності є зі структурами духовного: спілкування і досвід, що свідчить про те, що чим більш людина щира з іншими й не відчужена, тим інтенсивніше розвивається духовне у її розмовах і більше духовного в накопичених навичках і вміннях.

Шкала «креативність» (див. рис. 2.9) має прямий кореляційний зв’язок з ідентифікацією, що свідчить про те, що чим більшою є реалізація власного життя у досліджуваного, оснований на власному баченні, то тим більшим є наслідування еталонів здорового способу життя в гармонії.

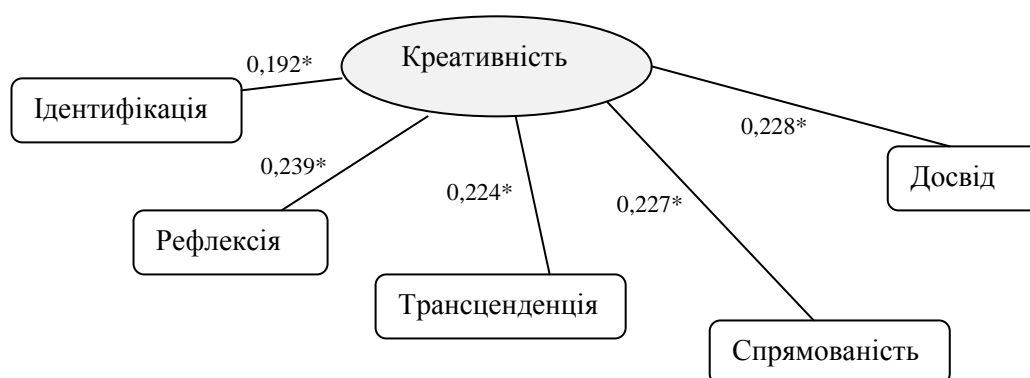

Рис. 2.9 Кореляційна плеяда шкали «креативність»

Примітки: Де, при $p \leq 0,05$ - * (0,197) – слабкий кореляційний зв’язок $p \leq 0,01$ - ** (0,256) середньої сили кореляційний зв’язок; $p \leq 0,001$ - *** (0,324) сильний кореляційний зв’язок

Шкала креативності має ще прямий зв’язок із рефлексією, що свідчить про те, що чим більше людина вчиняє авторського вкладу при реалізації

власного життєвого шляху, тим більш збагаченим стає її досвід орієнтації на духовне «Я», тим більш розвиненим стає її голос совісті, а сама особистість прагне дотримуватися чесності. Також прямий зв'язок наявний зі шкалою трансценденції, що свідчить про те, що чим активнішим є самостворення, тим вищі здатності до керування мисленнєвими процесами та процесами уяви, тим ефективніше пізнання свого духовного «Я». Прямий кореляційний зв'язок виявлено ще й до шкал спрямованості і досвіду, це свідчить про те, що чим менше невизначеність у створенні життєвого шляху, тим більшою є спрямованість особистості до людей і мотивація для їх блага, а також тим більше збагачується духовний досвід особистості.

Стосовно інших кореляційних зв'язків, що поєднуються між шкалами однієї й тої ж самої методики, то їх аналіз лише запевняє нас в тому, що методика ефективна і за допомогою неї можна вимірювати ту чи ту рису особистості, маючи при цьому якісні результати.

Результати кореляційного аналізу між шкалами методики «Духовний потенціал особистості – 2» (див.табл.2.4)мають майже повну пряму взаємозалежність.

Таблиця 2.4

Кореляційний аналіз між шкалами методики з дослідження духовного потенціалу

	Ідентифікація	Децентрація	Рефлексія	Трансценденція	Усвідомлення буттєвої єдності	Спілкування	Спрямованість
Децентрація	0,366**	1,000					
Рефлексія	0,358**	0,322*	1,000				
Трансценденція	0,462***	0,433***	0,387**	1,000			
Усвідомлення буттєвої єдності	0,426***	0,344**		0,513***	1,000		
Спілкування	0,415**	0,346**		0,395**	0,372**	1,000	
Спрямованість	0,680***	0,531***	0,425** *	0,653***	0,659***	0,406**	1,000
Характер	0,489***	0,330*	0,318*	0,437***	0,437***		0,481***
Самосвідомість	0,419**	0,481***	0,553** *	0,641***	0,364**		0,498***
Інтелект	0,513***	0,486***	0,481**	0,611***	0,562***	0,288*	0,497***

			*				
Досвід	0,572***	0,625***	0,409**	0,598***	0,385**	0,286*	0,522***
Психофізіологія	0,380**	0,383**	0,491** *	0,377**	0,454***		0,498***

Однак зв'язків між шкалами: «усвідомлення буттєвої єдності»-«рефлексія», «спілкування»-«рефлексія», «характер»-«спілкування», «самосвідомість»-«спілкування», «психофізіологія»-«спілкування» відсутні. Ми можемо лише припускати, чому склалося саме так, але причин може бути безліч, це може бути недопрацювання авторів над інструментарієм; або ж запитання методики не були зрозумілими до кінця досліджуваними; чи то відповіді представників вибірки не були щирими.

Результати кореляційного аналізу між шкалами методики «Опитувальник особистісної зрілості» (див.табл.2.5)мають певну пряму взаємозалежність.

Таблиця 2.5

Кореляційний аналіз між шкалами методики з дослідження особистісної зрілості

	Відповідальність	Децентрація	Глибинність переживань	Життєва філософія	Толерантність	Автономність	Контактність	Самоприйняття
Відповідальність	1							
Децентрація		1						
Глибинність переживань	0,287**	0,212*	1					
Життєва філософія			0,333***	1				
Толерантність		0,28**	0,307**		1			
Автономність		0,22*		0,296**	0,262**	1		
Контактність	0,226*		0,452***	0,242*	0,305**		1	
Самоприйняття			0,341***	0,408***	0,321***	0,237*	0,318***	1
Креативність	0,217*		0,279**	0,261**			0,278**	0,33***

У поданій таблиці ми можемо побачити, що багато взаємозв'язків між шкалами відсутні, а в шкалі «синергічність» кореляційних зв'язків немає. Знову ж таки, якщо робити припущення, то їх декілька: по-перше, недороблений інструментарій, що потребує редагування, по-друге, розмір

опитувальника став перешкодою для ефективного виконання методики, проте, не було щирості при виконанні методики. Усім трьом припущенням є місце бути, тому будемо це враховувати при подальшому використанні цього інструментарію в майбутніх дослідженнях.

Провівши детальний аналіз ми порівняли також загальний результат, поділивши його на дві частини: жіночу і чоловічу вибірки й надамо результати відмінні за своєю характеристикою у впливі на особистісну зрілість егоїстичної мотивації, що допоможе нам доповнити результати ще і третьою картиною цього взаємозв'язку, бо самі по собі результати особистісного розвитку між гендерами різняться [25, с.94].

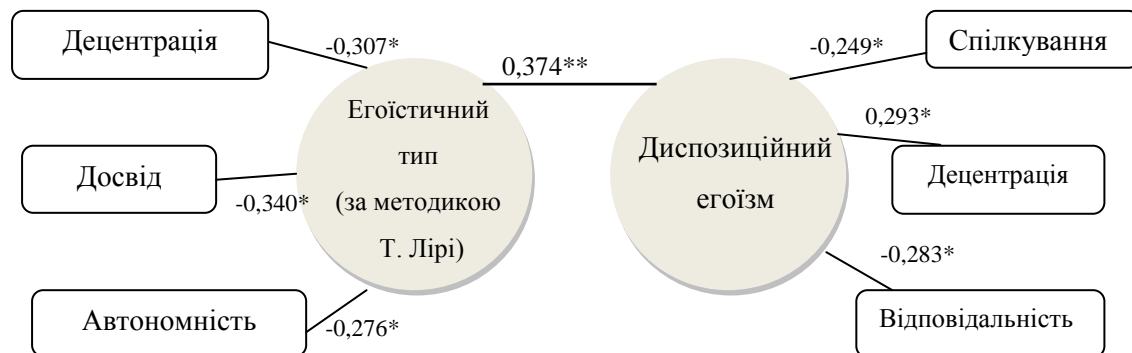

Рис. 2.10 Кореляційна плеяда параметрів діагностики «чоловічої» вибірки

Примітки: Де, при $p \leq 0,05$ - * (0,294) – слабкий кореляційний зв'язок $p \leq 0,01$ - ** (0,380) середньої сили кореляційний зв'язок; $p \leq 0,001$ - *** (0,474) сильний кореляційний зв'язок

Серед результатів досліджуваних «чоловічої» вибірки (див. Додаток В) за методиками (див. рис.2.10), що вимірюють егоїстичну мотивацію знайдено наступні кореляційні зв'язки: відповідно до опитувальника Т. Лірі, де отримані показники щодо розвитку егоїстичного типу особистості, є зворотний зв'язок зі шкалою «децентрація» (за методикою Е. Помиткіна), що може свідчити про те, що чим більше особистість прагне домінувати, але і відсторонена, чим більше в ній самозакоханості, себелюбства, незалежності, коли трудної перекладає на навколишніх, чим більше вихвалянь, самовдоволення та зарозумілості, то тим менше розвивається децентрація,

що містить у собі майже зовсім протилежні риси: уважність у комунікації до співрозмовника, тенденція до допомоги іншим, здатність проявляючи турботу, відкладати власні інтереси в сторону, усвідомлення своєї єдності з навколишніми.

Виявлено і зворотний зв'язок «егоїстичного типу» з «досвідом», що може свідчити про те, що чим більше прояву мотивів діяльності направлених на себе і заради себе, то тим менше у накопичених знаннях і вміннях буде спостерігатися вплив духовного, розвиток духовного, що здобувалися у процесі взаємодії з навколишніми.

Зворотний зв'язок «егоїстичного типу» з автономністю, може свідчити про те, що чим більше притаманне для цього типу відчуження, себелюбство, само возвеличення та прагнення до домінування, тим меншою є автономність, разом з усім тим, як її тлумачить О. Штепа, що меншою буде здатність до незалежності, можна зробити припущення, що у своєму бажанні представник вибірки буде залежним від того, над ким охочий домінувати, а також знизиться здатність довіряти собі, бути автентичним, тут також є місце згадати креативність і можливість творити свій життєвий шлях своїм способом, здатність обирати для себе моральні правила і норми в житті від цього також погіршуватимуться [28, с.38-40].

Відповідно до результатів шкали «Диспозиційного егоїзму» К. Муздибаєва, знайдено наступні кореляційні зв'язки: зворотній зі шкалами «спілкування», «відповідальність» і прямий зв'язок зі шкалою «децентрація» (за опитувальником О. Штепи).

Зворотний зв'язок диспозиційного егоїзму, який проявляється, як то пояснює сам автор методики, у поведінці, рисах особистості, що впливає і на адаптивні можливості й на якість спілкування, то можна зробити висновок, що чим більше у досліджуваного будуть прояви надмірної індивідуалістичної орієнтації, зневага до інтересів, почуттів, переваг, значущості інших, «свобода» від обов'язків перед іншими, бажання домінувати, тем відповідно меншим буде прояв духовного у спілкуванні цієї особистості.

Відповідно до вищеописаного, що особистість, яка має прояв диспозиційного егоїзму і чим більше вона звільняється від обов'язків перед іншими, то тим меншим є прояв її відповідальності, чому свідчить зворотний зв'язок зі шкалою «відповідальність», що також свідчить і про те, що чим більший егоїзм, тим більше прояв конформності, коли під вимоги суспільства його умови особистість підлаштовує свій життєвий шлях, це позбавляє її змоги бути автором і режисером певного проєкту, яким можуть бути як незначні справи так і все життя [8, с.5].

Виявлено також і прямий зв'язок децентрації й диспозиційного егоїзму, це свідчить про те, що чим більше особистість буде схильною до надмірної індивідуалістичної орієнтації, з усією зневагою до інших, у звільненні від зобов'язань, тим більше буде місце децентрації, тим більше буде місце визнання іншого як особистості, хоч і залежним від неї у прагненні домінувати, тим більш розвиненим буде здатність до внутрішнього діалогу і до уміння бути різним. Можемо допустити, що саме ту може проявитися певний парадоксальний механізм долання егоцентричності особистістю, пояснимо це тим, що чим більшої критичності прояву досягатиме диспозиційний егоїзм, тим більше змінюватимуться погляди суб'єкта, внаслідок зіткнення та інтеграції, яка може бути проявом конформності вищеописаної, їх з поглядами, що різняться від власних. В цьому, якщо є місце цього механізму серед істини, є позитивне в прояві егоїстичної мотивації у досліджуваних, бо на максимальному розвиткові егоїзму відбувається його руйнування. Щоправда, для підтвердження цього механізму потрібне детальне подальше дослідження.

Щодо результатів у жіночій вибірці (див. рис.2.11), що різняться (див. Додаток Г) від загальних лише наявністю зворотного зв'язку диспозиційного егоїзму з децентрацією (за методикою О. Штепи), що прямо протилежне результату чоловічої вибірки й свідчить про те, що чим більше орієнтація на себе, бажання домінувати, зневага то інтересів і почуттів інших тим менший буде прояв децентрації, меншою буде інтенсивність механізму подолання

егоцентризму, а здатність до внутрішнього діалогу й уміння бути різним втраять свою силу прояву.

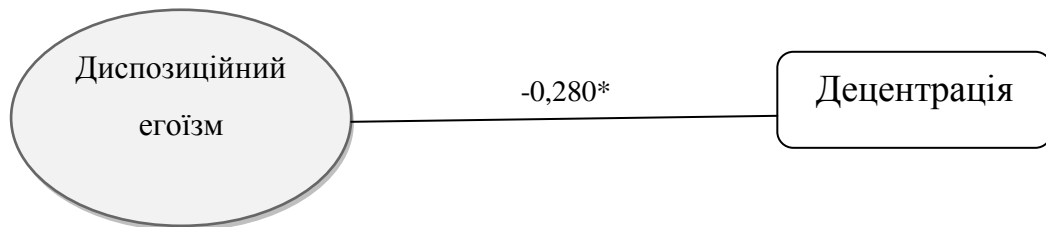

Рис. 2.11 Кореляційна плеяда параметрів діагностики «жіночої» вибірки

Примітки: Де, при $p \leq 0,05$ - * (0,259) – слабкий кореляційний зв'язок $p \leq 0,01$ - ** (0,336) середньої сили кореляційний зв'язок; $p \leq 0,001$ - *** (0,421) сильний кореляційний зв'язок

Результати кореляційного аналізу дозволяють виокремити три ситуації впливу егоїзму на особистість досліджуваних. Таким чином, серед досліджуваних егоїстична мотивація спричиняє як позитивний так і негативний вплив на риси духовного й особистісного розвитку. Егоїстична мотивація у представників вибірки гальмує розвиток компонентів особистісної зрілості: синергічність, життєва філософія, толерантність. Що ж стосується позитивного впливу, то чим більший прояв егоїстичної мотивації, тим більш позитивно це відбивається на рисах духовного розвитку: рефлексія і самосвідомість і на креативності (як компоненту особистісної зрілості). Ці результати підкреслюють дихотомічність уявлень в сучасності про егоїстичну мотивацію і надають можливість до розвитку вивчення як негативного так і позитивного значення для розвитку особистості. Третя картина є дещо інтегративною щодо двох попередніх, бо містить в собі як позитивний вплив егоїстичної мотивації так і негативний, але цей вплив розглянуто під призмою гендерного аспекту, до виявлення якого наштовхнули якісні результати і їх різниця у розвитку особистісної зрілості між двома статями, які підтверджує у своїй монографії й О. Штепа [29, с.94]. Негативного впливу розвитку рис особистості егоїстична мотивація завдає за

методикою Е. Помиткіна : децентрації й структурам життя особистості досвідіві, спілкуванню, характерові; і за опитувальником О. Штепи негативного впливу завдає наступним рисам особистісної зрілості : відповідальність, автономність і децентрація. Вплив на останню рису є двоїстим через те, що вплив егоїстичної мотивації є позитивним на цю рису, але у «чоловічій» вибірці, саме тут ми зробили припущення щодо наявності парадоксального «егоїстично-децентраційного» механізму, коли в максимально можливому своєму прояві диспозиційний егоїзм руйнується і тим більшої сили досягає механізм децентрації, можливо саме це мав на увазі Соловйов В., коли говорив, що для перемоги над егоїзмом варто піднести його на п'єдестал [22, с.65]. Цей дихотомічний результат між результатами за критерієм статі було б корисно перевірити під час індивідуального консультування у ситуації з проявом егоїзму, відповідно надаючи чоловікам парадоксальні за своєю характеристикою рекомендації.

Також за допомогою кореляції було здійснено аналіз ефективності методик «Духовний потенціал особистості – 2» і «Опитувальник особистісної зрілості» і можливі перешкоди до максимально ефективного використання цього використання у майбутньому.

ВИСНОВКИ

Проведено дослідження «Егоїстична мотивація як чинник особистісної зрілості», з метою емпірично дослідити особливості прояву егоїстичної мотивації у структурі особистості й те, як вона позначається на розвитку духовності й особистісної зрілості. Відповідно до поставлених завдань на початку роботи отримано наступні висновки.

1. Теоретичний аналіз огляду сучасних психологічних досліджень категорій: «особистісна зрілість», «духовність» і «егоїзм» дав змогу прийти до наступного висновку, що явища «особистісної зрілості», «духовності» і «егоїзму» дуже багатогранні, це доводять численні дослідження в цих сферах, але разом з тим, їх поєднання в структурі особистості має певні закономірності й пряму залежність один від одного, як стверджують науковці у своїй працях.

3. Досліджено вплив егоїстичної мотивації на розвиток рівня духовності й особистісної зрілості. Опитуваними стали 103 особи, серед яких представники різних вікових категорій чоловічої й жіночої статі. Матеріалом для досліджування став синтез опитувальників, методик і шкали, завдяки яким стало можливим перевірити гіпотезу.

4. Здійснено інтерпретацію отриманих результатів дослідження, що дала змогу свідчити про те, що у досліджуваних егоїстична мотивація задає різного впливу на розвиток рис і структур особистості, який доведено за допомогою кореляційного аналізу результатів. Серед представників вибірки це гальмівний вплив на рівень розвитку синергічності, життєвої філософії й толерантності, а також в чоловічій і жіночій вибірці на децентрацію (за двома методиками О. Штепи й Е. Помиткіна), досвід, характер, спілкування, автономність, відповідальність. Напроти для рефлексії, самосвідомості й креативності, сприяє розвитку. А також позитивний вплив у чоловічій частині вибірки є на розвиток децентрації, що наштовхнуло нас до

припущення наявності «егоїстично-децентраційного» механізму у поведінці досліджуваних.

Результати дослідження дали позитивні результати, бо уможливили розрізнення впливу егоїстичної мотивації на розвиток і становлення особистості. Але на цьому наше дослідження не вважаємо доцільним завершувати, бо постали нові питання для дослідження особливостей прояву негативного і позитивного впливу на особистісну зрілість, саме те, як це відбивається на окремих рисах; більш ретельне дослідження впливу егоїстичної мотивації на представників різних вікових груп та чинників, що його зумовлюють; а також вивчення рівню задоволення самореалізацією, і його вплив на прояв егоїзму. Також нас зацікавило подальше дослідження розвитку диспозиційного егоїзму у представників чоловічої статі і його вплив на розвиток децентрації як риси особистісної зрілості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Битянова М. Образ “Я” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // www.altai.fio.ru/projects/.
2. Бокачев С. И. Духовность: личностный аспект в социальном контексте современности : автореф. дис. на соискание уч. ст. канд. философ. наук : спец. 09.00.11 «Социальная философия» / Сергей Иванович Бокачев, Северо-Кавказский государственный ун-т. – Ставрополь, 2006. – 28 с.
3. Большой психологический словарь / Сост. и общ. ред. Б. Мещеряков, В. Зинченко. – СПб.: прайм – ЕВРОЗНАК, 2003. – 672 с.
4. Боришевський М. Й. Психологічні закономірності розвитку духовності особистості : монографія / М. Й. Боришевський, О. В. Шевченко, Н. Д. Володарська та ін. За загальною редакцією М. Й. Боришевського. – К. : Педагогічна думка, 2011. – 200 с.
5. Васютин А. М. Карнеги по-русски, или Самоучитель разумного эгоиста / А. М. Васютин. – М. : Феникс, 2005. – 320 с.
6. Веневцева Є. В. Толерантність, конформізм та колективізм як складові структури особистості / Є. В. Веневцева // Витоки педагогічної майстерності. Сер. : Педагогічні науки. – 2011. – Вип. 8(2). – С. 71-74.
7. Власова О. І. Провідні чинники розвитку соціального потенціалу особистості / О. І. Власова // Соціальна психологія. – К., 2005. – №2. – С. 55-63.
8. Гурлева Т. Г. Діагностика та корекція відповідальності у підлітків // Практична психологія та соціальна робота. – 1999. – №5. – С. 5-7.
9. Данилова М. И. Индивидуализм: история и современность : (Филос.-культ. анализ) / М.И. Данилова ; Отв. ред. Давидович В.Е.; Кубан. гос. аграр. ун-т. - Краснодар : КГАУ, 2000. – 196 с.
10. Екимчик О. А. Когнитивный и эмоциональный и компоненты любви у людей разного возраста: автореф. дисс. ... канд. психол. наук: 19.00.13

- «Психология развития, акмеология» / Ольга Александровна Екимчик. – М., 2009. – 28 с.
11. Коқун О. М. Збірник методик діагностики лідерських якостей курсантського, сержантського та офіцерського складу: Методичний посібник / О. М. Коқун, І. О. Пішко, Н. С. Лозінська, О. В. Копаниця, М. В. Герасименко, В. В. Ткаченко. – К. : НДЦ ГП ЗСУ, 2012. – 433 с.
12. Кравців В. В. Уявлення молоді про феномен любові залежно від рівня розвитку духовності / Кравців В. В., Тавровецька Н. І. // Інсайт: психологічні виміри суспільства : наук. журн. / ред. кол. І. С. Попович, С. І. Бабатіна, І. Р. Крупник та ін. – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2019. – Вип. 1. – С. 33-40.
13. Лабунская В. А. и др. Психология затрудненного общения: Теория. Методы. Диагностика. Коррекция / В. А. Лабунская, Ю. А. Менджерицкая, Е. Д. Бреус. – М. : Издательский центр Академия, 2001. – 288 с.
14. Майорова Е. Разумный эгоизм работодателя / Е. Майорова // Управление персоналом. – 2009. – №12. – С. 7-12.
15. Муздыбаев К. Анатомия эгоизма / К. Муздыбаев // Российская наука: «Природой здесь нам суждено...» Сборник научно-популярных статей / под ред. В.П. Скулачева. – М. : Журнал «Природа», издательство «Октопус», 2003. – 416 с. – Режим доступа : <http://vivovoco.astronet.ru/VV/MISC/5/EGO.HTM>
16. Муздыбаев К. Эгоизм личности / К. Муздыбаев // Психологический журнал. – 2000. – т. 21. – №2. – С. 27-39.
17. Нарисын Н.Н. Разумный эгоизм и альтруизм в разумных пределах [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.naritsyn.ru/selfhelp/all/samopozn/egoizm.htm>.
18. Помиткін Е.О. Психологічна діагностика духовного потенціалу особистості : посібник / Е.О. Помиткін. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. – 144 с.

19. Рэнд А. Атлант расправил плечи / А. Рэнд. – М. : Альпина Паблишерс, 2009. – 1364 с.
20. Сабекия Р.Б. Категория «духовность» в современном гуманитарном знании / Раушана Байсеновна сабекия // Научное обозрение. Философия. – 2014. – № 1. – С. 44-44.
21. Сідак М. Л. Антиномічність любові й егоїзму в контексті саморозвитку особистості / М. Л. Сідак // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», серія : філософія, філософія права, політологія, соціологія. – «Право», Харків, 2014. – № 4 (23). – С. 66-76.
22. Соловьев В. С. Смысл любви / В. С. Соловьев // Соч.: в 2 т. Т. 2. – М. : Мысль, 1988. – 892 с.
23. Сурожский А. Достичь своей высоты / А. Сурожский // Московский психотерапевтический журнал. – 2005. – Июль-сентябрь. – № 3 (46). – С. 5-9.
24. Тюрк Г. Философия эгоизма. Ницше, Ибсен и Штирнер / Г. Тюрк. – СПб., 1898. – 16 с.
25. Шевченко З. В. Поняття «егоїзм» та його соціальна експлікація / З. В. Шевченко // Мультиверсум. Філософський альманах : Зб. наук. праць / Гол. ред. В. В. Лях. – Вип. 36. – К. : Український центр духовної культури, 2003. – С. 135-143.
26. Фром Э. Душа человека / Э. Фром. – М. : Республика, 1992. – 430 с.
27. Чернышевский Н. Г. Что делать? / Н. Г. Чернышевский. – М. : Дрофа, 2009. – 445 с.
28. Шрагина Л. И. Оригинальность и творчество. Проблема критерия «оригинальность» в психологии творчества // Практична психологія та соціальна робота. – 1999. – №3. – С. 38-40.
29. Штепа О. С. Особистісна зрілість: Модель. Опитувальник. Тренінг. Монографія / О. С. Штепа. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. – 210 с.

- 30.Штепа О. С. Формування особистісної зрілості у підлітковому і юнацькому віці / О. С. Штепа // Соціальна психологія. – 2006. – №1 (15). – С. 129-146.

ДОДАТКИ

Додаток А1

КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Я, _____,
учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

- дотримуватися:
 - вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
 - принципів та правил академічної доброчесності;
 - нульової толерантності до академічного плагіату;
 - моральних норм та правил етичної поведінки;
 - толерантного ставлення до інших;
 - дотримуватися високого рівня культури спілкування;
- надавати згоду на:
 - безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
 - оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
 - використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;
- самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;
- надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;
- не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;
- своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;
- не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;
- підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;
- поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;
- не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;
- відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;
- запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;
- не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;
- не підроблювати документи;
- не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;
- не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;
- не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;
- не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;
- не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;
- не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;
- не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

(дата)

(підпис)

(ім'я, прізвище)

Додаток А

Результати дослідження подані за показниками трьох вибірок

Середні бали результатів розвитку рис особистісної зрілості у респондентів														
Шкали	Відповідальність	Децентрація	Глибина переживань	Життєва філософія	Толерантність	Автономність	Контактність	Самоприйняття	Креативність	Синергічність				
Загальна вибірка	5,6	5,4	5,8	5,3	6,3	6,1	6,8	6,8	7,1	5,7				
«Чоловіча» вибірка	5,4	4,8	5,5	5,3	6,3	6	6,3	6,5	6,6	5,7				
«Жіноча» вибірка	5,7	5,3	6,1	5,2	6,2	6,1	7,2	6,9	7,6	5,6				
Середні бали результатів досліджуваних за методикою «Духовний потенціал – 2»														
Шкали	Ідентифікація	Децентрація	Рефлексія	Трансценденція	Усвідомлення буттєвої єдності	Спілкування	Спрямованість	Характер	Самосвідомість	Інтелект	Досвід	Психофізіологія	Загальна сума	Рівень духовного розвитку
Загальна вибірка	8,4	8,2	8,4	8,1	7,6	5,6	5,6	5,9	5,6	6	6	6,3	40	С
«Чоловіча» вибірка	8,3	8,1	8,5	7,6	7,3	5,5	5,5	6	5,3	5,7	5,8	6,3	39,7	С
«Жіноча» вибірка	8,5	8,3	8,3	8,2	7,8	5,6	5,7	5,8	5,9	6,3	6,2	6,3	41,1	С
Результати досліджуваних за методиками вивчення егоїстичної мотивації														
Діагностичні інструментарії					Загальна вибірка	«Чоловіча» вибірка	«Жіноча» вибірка							
опитувальник Р. Кеттела (16-ФО-187-А) (у стінах)					6,2	5,9	6,2							
«Властивості характеру» Т. Лірі (у балах)					6	6,3	5,7							
методика «Диспозиційного егоїзму» К. Муздибаєва (у балах)					44,7	43,6	46							
Відсоток прояву егоїстичної тенденції					21,4	24,4	20,7							

Контактність	0,22*	0,228*				0,195*						0,266*					0,226*			0,452**	0,242*	0,305*			1	
Самоприйняття																				0,341**	0,408**	0,321**	0,237*		0,318**	1
Креативність	0,192*		0,229*	0,224*								0,228*		0,2408*			0,217*			0,279*	0,226*				0,278*	0,33**
Синергічність																										

Примітки: при $p \leq 0,05$ - * (0,197) – слабкий кореляційний зв’язок; $p \leq 0,01$ - ** (0,256) середньої сили кореляційний зв’язок; $p \leq 0,001$ - *** (0,324) сильний кореляційний зв’язок

Глибинність переживань	0,255*	0,257*			0,270*	0,357*	0,263*				
Життєва філософія											0,305
Толерантність	0,248*									0,248*	0,292*
Автономність											0,265*
Контактність			0,249*								0,257*
Самоприйняття											
Креативність											
Синергічність											

Примітки: при $p \leq 0,05$ - * (0,294) – слабкий кореляційний зв'язок; $p \leq 0,01$ - ** (0,380)

середньої сили кореляційний зв'язок; $p \leq 0,001$ - *** (0,474) сильний кореляційний зв'язок

Психофізіологія	0,380*	0,383*	0,491**	0,377*	0,454***		0,498**	0,295*	0,403*	0,364*	0,236*	1,000						
Загальна сума	0,741**	0,693**	0,595**	0,803**	0,683***	0,465**	0,884**	0,574**	0,698**	0,756**	0,734**	0,592**	1,000					
Диспозиційний егоїзм													0,386**	1,000				
Відповідальність		0,329*			0,292*								0,270*			1,000		
Децентрація					0,305*	0,276*								-0,280*		1,000		
Глибинність переживань	0,293*	0,291*		0,369*	0,445***	0,380**	0,282*		0,326*	0,439**	0,379*	0,306*	0,456**					1,000
Життєва філософія	0,273*																	
Толерантність																	0,293*	1,000
Автомнісність																-0,300*	0,283*	
Контактність		0,319*																0,279*
Самоприйняття																		0,265*
Креативність		0,263*	0,330*	0,299*			0,309*			0,292*	0,261*		0,350*					

Примітки: при $p \leq 0,05$ - * (0,259) – слабкий кореляційний зв'язок; $p \leq 0,01$ - ** (0,336) середньої сили кореляційний зв'язок; $p \leq 0,001$ - *** (0,421) сильний кореляційний зв'язок